

PRELIMINARIILE CONGRESULUI DE LA PARIS (1856) ÎN VIZIUNEA UNUI MARTOR OCULAR: GENERALUL HEINRICH VON HESS

ILEANA CĂZAN
(*Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”*)

Militar de carieră, Heinrich von Hess (1788–1863) a intrat în rândul armatei în anul 1805, fiind însărcinat cu operațiuni trigonometrice în cadrul Statului Major al armatei imperiale. În anul 1809 s-a distins în lupta de la Wagram și, ca urmare, a fost avansat, având rangul de căpitan în campania din 1813. În anul 1815 a devenit maior, în 1822 a ajuns la gradul de locotenent-colonel, iar în 1829 a fost avansat colonel. În anul 1831 meritele sale militare au primit recunoașterea, von Hess fiind numit șeful Statului Major al corpului mobil din Lombardia, calitate în care s-a remarcat prin strădania de a îmbunătăți pregătirea militară a trupelor. Eforturile depuse i-au adus renumele de a fi unul dintre cei mai buni ofițeri ai armatei imperiale și i-au fost recompensate prin acordarea gradului de general-maior, în anul 1834, urmat de cel de feldmareșal-locotenent, în anul 1842.

În timpul revoluției italiene a fost șeful comandamentului armatei conduse de mareșalul Radezky, calitate în care a dovedit deosebite talente strategice. Din mărturiile mareșalului Radezky reiese că von Hess a fost cel care a elaborat planul operațiunilor victorioase, care s-au terminat cu ocuparea Vicenței și cu victoria de la Custozza (1848). În anul 1849, după o scurtă campanie, tot von Hess a obținut victoria de la Novara.

Pentru meritele sale deosebite a primit medalia *Maria Tereza*, titlul de consilier personal al împăratului, rangul de baron, gradul de general de artilerie și, în cele din urmă, funcția de comandant al Statului Major al armatei și gradul de general.

Între 1851–1853 von Hess a fost însărcinat cu mai multe misiuni militare la Varșovia, Sankt Petersburg și Berlin.

În anul 1854 a fost cel care a negociat și a încheiat tratatul dintre Austria și Prusia privind participarea la războiul Crimeii. Ca urmare, i-a fost încredințată comanda corpului de observare însărcinat cu supravegherea Galiției și Transilvaniei. În 1854 a ocupat Iașii (unde a rămas până în anul 1856) și a reușit să evacueze trupele ruse de la gurile Dunării.

Cariera militară a generalului von Hess a continuat și după încheierea războiului Crimeii. În anul 1858 Napoleon al III-lea s-a declarat eliberatorul statelor italiene împotriva ocupației habsburgice, acordând tot sprijinul războiului de independență din Piemont. În aceste condiții, lui von Hess i s-a încredințat comanda trupelor imperiale trimise pentru a riposta. În ciuda capacităților sale strategice, eșecul armatelor austriece de la Solferino (1859) nu a putut fi împiedicat și, în consecință, stăpânirea austriacă în nordul Italiei a fost înlăturată. În ciuda înfrângerilor succesive din Peninsulă, cariera militară a lui von Hess a fost încununată cu acordarea gradului de feldmareșal, iar din 1861 a fost desemnat ca membru al Camerei Superioare a Consiliului Imperiului. Heinrich von Hess s-a stins din viață la Viena, în anul 1863.

Prodigioasa activitate militară, politică și diplomatică a lui von Hess face ca informațiile pe care acesta i le-a transmis contelui Karl von Buol-Schauenstein¹, în octombrie 1854, în timpul petrecut la Iași, precum și în decembrie 1854, în momentul în care la Viena se desfășura reuniunea ambasadurilor marilor puteri, în scopul unei noi încercări de restabilire a păcii, să fie deosebit de prețioase. El a fost deopotrivă martor ocular și actor al evenimentelor derulate în Moldova și în Țara Românească, în timpul războiului Crimeii.

Valoarea fragmentelor de corespondență reproduse² în articolul de față constă deopotrivă atât în informațiile culese „la cald”, de către un participant la evenimente, a cărui pregătire și cunoștințe îi permiteau să evalueze corect situația politică și economică a celor două principate, cât și în opiniile foarte ferme pe care generalul le-a formulat.

Von Hess a fost exponentul perseverent al convingerii că Austria era chemată, prin însăși vocația sa istorică, să înlătore protectoratul Rusiei din principate, pentru că interesele economice ale acestora erau în mod firesc legate de cele ale Imperiului habsburgic, care ar fi avut resursele financiare să scoată din criză Moldova și să construiască calea ferată de la Mihăileni până la Iași și Galați. Von Hess credea că pentru acest scop ar fi fost suficiente două milioane de guldeni, unul pentru acoperirea datoriei publice a Moldovei și cel de al doilea pentru investițiile în calea ferată. În același timp, Austria i se părea generalului un model de moderație și de „umanitate” în privința sistemului politic, dar și un model de urmat în domeniul modernizării tehnice și economice. În acest sens el considera că

¹ Cunoscut diplomat austriac și protejat al prințului Klemens von Metternich, Karl von Buol-Schauenstein (1797–1865) a fost ambasador al Curții de la Viena în Piemont-Sardinia în momentul izbucnirii revoluției de la 1848 în Italia. Între 1848–1850 a fost ambasador la Sankt Petersburg. Și-a continuat cariera în calitate de reprezentant permanent al Austriei la Conferința de la Dresda (1850–1851), iar în 1852 a fost numit ambasador la Londra. În timpul războiului Crimeii a organizat la Viena mai multe runde de negocieri între ambasadorii marilor puteri, Austria asumându-și rolul de mediator al păcii între Rusia, pe de o parte, Anglia, Franța și Imperiul otoman pe de altă parte. În această calitate von Hess i-a comunicat opinia sa referitoare la clauzele viitoarei păci. Pentru biografia și cariera contelui Karl von Buol-Schauenstein, vezi și Waltraud Heindl, *Graf Buol-Schauenstein in St. Petersburg und London 1848–1852*, Wien, Böhlau Verlag, 1970.

² Scrisorile au fost publicate prima dată, integral, de către Adolf Beer, *Die orientalische Politik Österreich seit 1774*, Praga-Leipzig, Tempsky und G. Freytag Verlag, 1883.

pentru a face atractiv traficul de mărfuri pe Dunăre spre Marea Neagră, cea mai bună soluție ar fi fost construirea unui canal³ sau a unei căi ferate între Cernavodă și Constanța. În comparație cu linia sinuoasă a Dunării, care pe ultimul său tronson se împărțea în brațe pline de aluviuni, forma ostroave și avea numeroase praguri, a căror adâncime variabilă făcea navigația anevoioasă, porțiunea relativ dreaptă dintre Cernavodă și Constanța scurta considerabil distanța, iar experiența tehnică și resursele financiare ale „capitaliștilor austrieci” ar fi transformat într-o „simplă joacă de copii” construirea canalului sau a căii ferate plănuită, scria von Hess. Pentru această întreprindere erau suficiente cinci sau șase milioane de guldeni, ceea ce ar fi fost, după părerea generalului, o investiție „pe cât de ușoară pe atât de sigură” și de profitabilă pentru finanța austriacă.

Părerile atât de categoric formulate de von Hess își aveau originea în buna cunoaștere a situației din principate, unde acesta fusese de mai multe ori începând cu anul 1839, așa încât intuia potențialul economic neexploatat ce se afla în Moldova, provincie pe care a administrat-o în timpul ocupației militare din 1854–1856. În iarna anului 1854 acesta intrase în Iași cu 10 000 de soldați, pregătindu-se pentru iernat. Reședința generalului a fost în palatul Roznoveanu, chiar în fața Mitropoliei, din balconul căreia a și primit defilarea trupelor imperiale⁴.

Prezența militară austriacă a urmărit alungarea trupelor rusești, care ocupaseră principatele în vara anului 1853. Acest gest fiind considerat ca o violare fățișă a păcii dintre Imperiul otoman și cel rus, Franța și Anglia și-au declarat sprijinul față de Poartă, declarând război Rusiei⁵. În acest iureș al alianțelor și declarațiilor de război, Austria și-a arătat disponibilitatea de a media pacea și de a-l convinge pe țar să evacueze principatele române. După cum însuși von Hess sublinia, restaurarea păcii avea drept garant o forță armată de 250 000 de soldați austrieci, care făcea presiuni asupra Rusiei pentru a accepta concesiile necesare încheierii păcii. Înfrângerea trupelor țarului lângă Silistra, în iunie 1854, de către otomani, a dus la evacuarea principatelor și la redeschiderea negocierilor. În acest scop, ambasadorii Franței și Angliei formulară deja noile clauze ce aveau să fie discutate la viitoarea conferință de pace, ce trebuia obligatoriu să modifice prevederile Tratatului de la Londra, din 1841.

³ Planul acestui canal era vehiculat de câteva decenii și despre el vorbește și botanistul german August Grisebach, *Reise durch Rumelien und nach Brusa im Jahre 1839*, vol II, Göttingen, Bandenhoeck und Ruprecht Verlag, 1841, p. 24–25. Textul referitor la Dobrogea a fost tradus și în *Călători străini despre țările române în secolul al XIX-lea*, București, Editura Academiei, vol. III, 2006, p. 766.

⁴ Vezi N. Iorga, *Politica Austriei față de Unire*, în „Analele Academiei Române”, seria II, tom XXXIV, „Memoriile Secțiunii istorice”, nr. 14, 1912, p. 850.

⁵ Vezi N. Ciachir, Gh. Bercan, *Istoria diplomației în epoca modernă*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 333–335. Vezi și Paul W. Schroeder, *Austria, Great Britain, and the Crimean War: The Destruction of the European Concert*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1972, Leonid Boicu, *Austria în vremea Războiului Crimeii (1853–1856)*, București, Editura Academiei, 1972; idem, *Diplomația europeană și cauza română (1856–1859)*, Iași, Editura Junimea, 1978.

Este interesant de remarcat moderația generalului în ceea ce privea situația Rusiei în cadrul negocierilor și al ostilităților din timpul războiului Crimeii. Față de o Europă a marilor puteri, coalizată împotriva Rusiei și aliată Imperiului otoman, mai ales din cauza temerilor născute de rapida expansiune a celei dintâi în bazinul pontic și în Balcani, von Hess considera că negocierile ar fi putut aduce mult mai multe avantaje decât un război costisitor. Orice pace rezultată dintr-un conflict armat oricum nu ar fi fost de durată, în cazul în care ar fi însemnat impunerea unor cesiuni teritoriale, plata despăgubirilor de război de către Rusia și, implicit, prejudicierea prestigiului acestora între marile puteri ale continentului. Pentru toate aceste motive generalul recomanda prudență și adoptarea unor măsuri raționale, care să nu dicteze de pe poziții de forță recalibrarea balanței din Marea Neagră, de la gurile Dunării și din Balcani, ci dimpotrivă, să fie luate în discuție opțiuni care să ducă la un rezultat similar, dar pe o cale ocolită. Astfel, în locul dărâmării cetății Sevastopol, act pe care „nicio putere nu l-ar accepta de bunăvoie și de aceea nicio putere nu ar trebui să ceară” așa ceva, soluția constructivă ar fi fost ridicarea unei noi cetăți în teritoriul otoman învecinat Sevastopolului, cu bani puși la dispoziție de către Anglia, Franța și Austria, care astfel s-ar fi putut bucura de drepturi egale de navigație cu cele ale Rusiei. De altfel, von Hess insista nu pe ideea închiderii Mării Negre și a Strâmtoarelor (pentru navele de război ar fi fost soluția optimă), ci a fixării unui număr egal de vase pentru flota militară și comercială a fiecăreia dintre marile puteri, inclusiv pentru Austria, număr ce avea să fie egal cu cel al navelor rusești.

Din punct de vedere politic, comandantul trupelor austriece din Moldova recomanda cu tărie formarea aici a unei opinii publice favorabile și a unei partide filo-austriece, care să contrabalanseze influența politică rusă și în timp chiar să o anihileze. El considera că apropierea de țară avea la bază ura pătimasă față de otomani, și cât timp Imperiul habsburgic nu reușea să inducă în principate sentimentul de securitate față de orice revenire în forță a Imperiului otoman, nici el, nici generalul Coronini, comandantul trupelor austriece din Țara Românească, nu ar fi putut „realiza nimic bun”. În acest scop von Hess credea că protectoratul marilor puteri în principatele dunărene, soluție luată deja în discuție în decembrie 1854 ca viitoare clauză a păcii, ar fi trebuit, în mod firesc, să fie exercitat prin intermediul unei singure țări, iar aceea nu putea fi decât Austria, care timp de doi ani ar fi adus aici un „spirit pacifist, ponderat și rațional”.

Încrederea generalului în misiunea „salvatoare” a Austriei, care mergea mână în mână cu interesele și soluțiile economice identificate de el, și care nu erau deloc fanteziste, nu a corespuns însă în totalitate politicii promovate de către cabinetul imperial. Prezența trupelor imperiale în principate nu s-a mai dovedit a fi atât de importantă pentru împărat, mai ales după ce trupele rusești au fost respinse peste Prut.

Miza teritoriilor din Balcani a fost mai importantă, ca și problemele religioase ale slavilor din acea zonă. Pretextul ocrotirii de către Rusia a ortodocșilor din Balcani fusese exploatat de mai bine de un secol, în cadrul tuturor conflictelor din zonă. În acest context Austria, ea însăși interesată de sud-estul Europei, nu putea lăsa această problemă doar în seama țarului, a cărui putere în zonă amenința să devină exclusivă. Tânărul împărat Franz-Joseph fusese obligat, în mijlocul revoluțiilor din 1848, să ceară ajutorul țarului pentru înăbușirea mișcărilor din țările române și din Transilvania. Cum prezența trupelor de ocupație ruse tindea să se permanentizeze în principatele dunărene, pregătind terenul pentru o eventuală înglobare a acestora, Austria a căutat, din 1852⁶, să obstrucționeze sistematic toate tentativele Rusiei de a se prezenta drept apărătoare și eliberatoare a ortodocșilor din Europa de sud-est. Discutarea situației creștinilor din Imperiul otoman a devenit o problemă europeană, nu din grija pentru libertățile religioase ale acestora, ci din dorința de a fi subminate toate mijloacele folosite de Rusia pentru a-și extinde teritoriile și dominația în zonă.

În cele din urmă von Hess a fost pus în temă cu adevăratul scop al misiunii sale, care se dovedise a fi mult mai modest decât ceea ce crezuse comandantul trupelor imperiale în 1854. Se urmărise evacuarea rușilor, revenirea domnilor pământeni și restaurarea suzeranității otomane.

În toamna și iarna anului 1854, în scrisorile citate von Hess credea încă și susținea cu tărie că prezența austriacă în țările române trebuia să o înlocuiască pe cea rusă, iar acest lucru necesita diplomație, răbdare, un comportament model al armatei și mai ales al ofițerilor și al administrației militare, totul dublat de eforturi financiare substanțiale. Investițiile în infrastructură erau calea cea mai sigură sugerată de general pentru a face profitabil comerțul austriac la gurile Dunării, dar și pentru a racorda principatele la economia Imperiului habsburgic⁷. El vedea aici posibilitățile neexploatate de Imperiul otoman sau de Rusia, a căror structură economică rămasă mult în urmă nu le permitea nici propria dezvoltare.

Despre acțiunea generalului von Hess în Moldova vorbește Nicolae Iorga în *Politica Austriei față de Unire* („Analele Academiei Române”, seria II, tom XXXIV, „Memoriile Secțiunii istorice”, nr. 14, 1912, p. 850–851). Scrisorile către contele Buol-Schauenstein au fost preluate fragmentat și redactate în limba germană în *Anexa* de documente a articolului. Pasajele omise nu sunt deosebit de importante, Nicolae Iorga selectând tot ceea ce avea legătură cu politica Austriei în țările române și la gurile Dunării, dar și cu situația generală a negocierilor pentru viitoarea pace, ce a fost încheiată la Paris în 1856.

⁶ De la declanșarea revoltei antiotomane din Macedonia.

⁷ Este vorba despre proiectul canalului Cernavodă-Constanța sau despre cel al căii ferate pe aceeași porțiune, ca și despre calea ferată Mihăileni-Iași-Galați.

Generalul Hess către contele Buol-Schauenstein⁸Iași, 7 octombrie 1854⁹

„...Dacă nu spun încă nimic nou despre aceasta, [este] pentru că până astăzi motivele răului în ambele principate este de căutat în anterioara dominație *de facto* a turcilor, în numitele [principate] și vor dura până când ultimul turc nu va fi alungat pentru totdeauna din acestea; de asemenea trebuie să iau această [dominație] ca singura idee călăuzitoare, pentru adevărata înțelegere a situației politice viitoare în cele două [principate]. În Țara Românească contele Coronini¹⁰, în ciuda adâncii sale priceperi și hotărâri, nu va putea să construiască mai departe aproape nimic bun și de durată, dacă *statu quo ante bellum* – anume ca turcii să fie îngăduiți, în ambele principate, la fel de puțin ca și rușii – nu va fi restabilit pe cale diplomatică, prin intermediul unei puternice forțe de sprijin, pe care acum o avem îndreptată spre Rusia, iar prin mobilizarea a 250 000 de austrieci orice război european ar putea fi oprit.

În Moldova nu va fi aproape deloc aceeași situație, dar cu toate acestea trebuie stăvilită teama față de o nouă revenire posibilă a turcilor, [motiv] pentru care chiar de acum, dacă ei doresc aceasta, ar putea stăpâni împreună cu noi Galații; în orice caz trebuie stopat sentimentul de siguranță, pe care până acum numai rușii li-l dădeau, față de reîntoarcerea acestei hoarde barbare și a guvernării sale asiatice, spoliatoare.

Dacă ne punem întrebarea asupra adevăratului motiv al existenței în principate a unui puternic partid filorus – deși, adeseori și foarte mult, până în ultimul timp, aceste țări au fost maltratate de către ruși, atât pe timp de război cât și de pace – acesta este de găsit în sentimentul nemărginit de recunoștință al acestui popor de a fi fost eliberat de sub turci de către aceștia, ca și în sprijinul hotărâtor pe care, mai departe, numai o putere atât de uriașă cum este Rusia, îl poate da pe o lungă durată, față de Turcia slăbită; în schimb, Austria, cu excepția guvernării de acum, în timpul guvernărilor anterioare, a rămas opacă și nehotărâtă în această privință, încât este cu totul de mirare ca în viitor noi să fim în stare să veghem la siguranța Moldovei și a Țării Românești și să le sărim imediat în ajutor, cu forță, ca

⁸ În ciuda eforturilor lui Buol-Schauenstein, ce a reunit la Viena în vara anului 1853 pe ambasadorii marilor puteri, încercarea de a limita expansiunea Rusiei în teritoriile Imperiului otoman, de a obține retragerea trupelor țarului staționate în principate din iulie 1853, ca și de a pune capăt pretențiilor acestuia de a-i proteja și reprezenta pe ortodocșii din Balcani, s-au soldat cu un eșec, urmat inevitabil de confruntarea militară, bine cunoscută sub numele de războiul Crimeii.

⁹ Fragmentul din scrisoarea generalului von Hess a fost reprodus în limba germană de Nicolae Iorga în *Politica Austriei față de Unire*.

¹⁰ Johann Baptist Coronini-Cronberg (1794–1865), general austriac de origine italiană. A fost înaintat la gradul de feldmareșal în anul 1849, ca urmare a bravurii de care a dat dovadă în timpul înăbușirii revoluției italiene în 1848. Din 1850 a fost guvernator militar și civil al Banatului. În timpul războiului Crimeii, în anul 1854 a ocupat Țara Românească, fiind comandantul militar al principatului până la retragerea trupelor imperiale, în anul 1856.

să le apărăm interesele (ce sunt și ale noastre), dar care până acum au fost pe de-a-ntregul neglijate.

Cele menționate sunt evident dovedite, întru totul, pentru că noi nu avem aici un partid, ci trebuie să îl creăm și chiar prin aceasta le vom aduce o nouă temere. [Românii] sunt foarte recunoscători pentru ajutorul austriac de moment – ca și pentru cel rusesc – în care speră și pe care să știe că pot conta pentru viitoarele distrugerii de război, ca și pentru ce va urma. Numai că stăpânii ambelor țări – boierii – se tem, pe o durată mai lungă a protectoratului nostru, de umanitatea guvernării noastre¹¹. Sub [protectoratul] rușilor au fost întotdeauna siguri de menținerea asupra propriilor supuși; sub cel al austrieilor însă, dacă se pune problema de a-l înlocui pe cel rusesc, se simt deja amenințați și își fac griji pentru că simt sfârșitul propriei dominații, la fel cum s-a întâmplat, mai mult sau mai puțin, cu vechea partidă conservatoare ungară, care a și fost suprimată de noi.

Așadar, aceste considerații odată făcute, așa cum am arătat deja, rezultatul este că în aceste țări primul dintre interesele austriece trebuie să fie crearea unui partid *pro austriac* și aceasta nu numai pe viitor, prin afirmarea unui puternic ajutor în toate situațiile împotriva rușilor și a turcilor, ci – pe de altă parte – și imediat, prin cultivarea cât mai rapid posibil a unui interes material cât de mic, [interes] pe care rușii, în ciuda rolului lor de protectori, l-au supus propriei lor nevoi sau chiar l-au sufocat, pentru că ei înșiși nu sunt în pas cu vremurile, nici în propriile lor provincii și își periclitează propriile interese politice sau comerciale.

Din fericire acesta nu este deloc cazul Austriei; dimpotrivă, interesele acestor țări sunt de asemenea și ale noastre și, poate prin preluarea salinelor, dacă aceasta ar putea fi reglementată prin intermediul unei convenții, atunci și interesele [în domeniul] comerțului, al meșteșugurilor și în cel al schimburilor [se pot dezvolta], în ambele țări, în deplină înțelegere mutuală cu interesele noastre și nu va mai exista nicio piedică. Pentru aceasta avem din partea noastră încă de pe acum nu numai drumuri, șosele, poștă, telegraf – după cum am dovedit în cele scrise – ci și construirea mai târziu a unor căi ferate în țară și imediat vor putea fi puse la îndemână prin noi toate facilitățile comerciale posibile; și aceasta va fi numai în câțiva ani, ca și cum însuși sufletul și gândirea țării se vor îndrepta spre noi și aceasta în scopul de a fi realizată, sub toate aspectele, o legătură politică durabilă.

Această țară [Moldova] are de exemplu, după cele spuse mie de ministrul de finanțe, 5–6 milioane de piaștri datorie de stat, din care 3 până la 4 milioane [rămase] de la ultima invazie a rușilor, iar 2 milioane de mai demult, din timpul domnului Ghica, provenite din cheltuielile curente.

¹¹ Convingerea lui von Hess era că sistemul politic austriac reprezenta un model ce asigura bunăstarea supușilor și modernizarea societății.

Aici dobânzile practicate curent sunt de 10 și adesea până la 24%. Ar fi ușor din partea noastră, contra unei garanții de stat, să găsim două milioane de guldeni pe care să îi dăm cu împrumut cu 5% dobândă, în scopul unei amortizări complete a datoriei publice existente, pentru care este nevoie de un milion (7 piaștri sunt circa 1 gulden), iar pentru a completa construcția șoselelor și a drumurilor, este nevoie de cel de al doilea milion (mai ales că la ei în țară există și reglementări prin *robotă*¹² a unor importante ajutoare). Așa țara ne-ar vedea pe noi ca pe un stăpân și ca pe un salvator și ca pe adevăratul protector.

Ar trebui ca noi să dăm mai departe garanții, din partea noastră, pentru terminarea căii ferate, în 3 ani, până la Cernăuți sau mai bine până la granița Moldovei, la Mihăileni; în schimb, ei ne cer ca asigurarea din partea noastră, precum și din partea acționarului privat, să privească continuarea construcției căii ferate, în interior de la Mihăileni spre Iași, până la Galați și astfel ei ar avea cea de a doua confirmare deplină a grijii noastre pentru ei.

Ar trebui avut în vedere pe mai departe, în pacea ce va fi încheiată¹³, fortificarea Galaților și a unui al doilea punct *à cheval* pe Siretul Inferior, în apropiere de Focșani, iar, mai târziu, a două mari puncte întărite pe Prut, pentru ca prin primele să putem păstra o legătură sigură cu trecătorile întărite, dinspre Transilvania și prin cele din urmă [să se poată asigura] o graniță sigură cu Rusia pentru totdeauna și astfel poporul acestor țări să recunoască pe viitor, [și] prin aceasta, ajutorul Austriei în toate împrejurările.

Ar trebui avut în vedere, în cele din urmă, eliberarea tuturor enclavelor [pe care] Rusia [le-a avut] până acum la gurile Dunării, prin încheierea de către noi (nu de către francezi sau englezi) a unei Convenții cu Poarta pentru construirea unui canal sau a unei căi ferate de la Cernavodă la Constanța sau Varna, prin care mărfurile ar ajunge pe cel mai scurt și pe cel mai convenabil drum în Marea Neagră și în Bosfor, ceea ce ar aduce nu numai o întorsătură în favoarea noastră în schimburile cu populația agrară a acestei țări, ci și, prin aceasta, un debușeu sigur, pentru totdeauna, al întregii Germanii la gurile Dunării.

Doar pe aceste căi, ca și pe altele asemănătoare – a căror punere în practică nu trebuie amânată prea mult – cu deosebire prin viziunea oamenilor politici asupra viitorului – imediat ar trebui să fie atrase aceste sărace și de mult timp martirizate principate danubiene, [și] s-ar putea și [chiar] ar fi curând înlăturată înclinația existentă față de Rusia, mai ales (după totala îndepărtare a turcilor) aceasta ar putea să fie folosită de noi drept o nouă victorie morală, care ea singură ne poate da siguranță în viitoarele războaie împotriva Apusului, în Estul Monarhiei, și asta după nenumăratele alianțe cu Rusia, care au fost mereu și de prea multe ori anulate prin intrigile acestei puteri și prin aceasta a fost ea însăși păgubită.

¹² Se referă la obligațiile anuale în muncă pe care le aveau țăranii față de stat și care erau incluse în cuantumul obligațiilor fiscale.

¹³ Congresul de pace de la Paris.

Viena, 14 decembrie 1854

Prea înălțate conte,

Am avut onoarea, după cum cu stimă am arătat Excelenței Voastre în ultimele comunicate din 11 și din 12 ale lunii trecute, să mi se permită să vă rețin atenția cu aspecte militare importante, care ar trebui, după umila mea părere, să fie folosite ca un avantaj în negocierile de pace sau la Conferință, [dar] și ca preliminarii ale acestora.

Eu sunt hotărât de părerea, mai ales și în special, după cea de a doua alianță încheiată acum cu Franța și Anglia, că războiul ofensiv, cu toate urmările sale, este absolut inevitabil, dacă nu se iau în considerație cele patru puncte cunoscute¹⁴, aflate în discuție – fără a se pierde din vedere esența scopului acestora – și că fiecare dintre aceste puncte [trebuie să le] integrăm într-un întreg, departe de orice exagerare și aceasta numai pentru ca să domnească în cel mai înalt grad spiritul dreptății, care exclude din partea puterilor occidentale dorința de răzbunare și interesele partinice și are în vedere, drept scop principal, doar viitorul sprijin [dat] Turciei¹⁵ față de asemenea agresiuni potrivnice ale Rusiei.

În depeșele originale [sic], primite, prin bunăvoința Excelenței voastre, în ultimul timp de la Londra și Paris, se află acum primele recomandări cu privire la posibile cereri parțiale ale puterilor occidentale, referitor la unele din cele patru puncte.

De la Paris ar fi dorită – după cum îmi amintesc de către însuși împăratul¹⁶ – o mai mare securitate la gurile Dunării, care în viitor ar trebui să nu fie doar o simplă vorbă, ci o realitate și care ar trebui să fie înscrisă în noile negocieri. Îmi și pot imagina ca teren neutru toate insulele, dintre brațele Dunării, abandonate până acum Rusiei, cu ajutorul căruia s-ar rezolva libera navigație a tuturor națiunilor sau poate brațul cel mai sudic – anume canalul Sfântul Gheorghe – sau poate brațul Sulina să fie dat Turciei și aceasta să dorească să pună principatele sub garanția tuturor marilor puteri.

Trebuie să remarc că, deși poate mă înșel eu și este vorba doar de măsuri de prevedere colective pentru o mai atentă supraveghere și o mai strictă opoziție la fața locului, ar fi sigur o binefacere pentru întreaga Europă orice îngrădire a Rusiei

¹⁴ Referire la rediscutarea tratatului de la Unkiar-Iskelesi, încheiat în 1833, care consfințise supremația Rusiei în bazinul Mării Negre și la gurile Dunării, precum și protectoratul acesteia asupra principatelor române.

¹⁵ Este vorba despre modul în care se constituiseră cele două tabere în cadrul războiului Crimeei (1853–1856). În fața expansiunii vertiginoase a Rusiei și a pericolului ca aceasta să fie singura putere europeană care controla bazinul Mării Negre, Franța și Anglia și-au oferit sprijinul față de Turcia, iar Austria s-a erijat în mediator. Generalul von Hess devenise însă conștient că negocierile eșuaseră din cauza clauzelor impuse de puterile occidentale, clauze inacceptabile pentru orgoliul, dar și pentru interesele Rusiei.

¹⁶ Napoleon al III-lea.

în limitele stabilite până acum în negocierile Tratatului de la Viena¹⁷, cu toate că, în ciuda intenției (după mine nejustificată), ar fi iluzorie transformarea canalului [Sfântul] Gheorghe sau Sulina într-un viitor teritoriu turcesc, pentru că teritoriul rusesc al Basarabiei, la stânga malului Dunării, de la Reni până la Tulcea, unde cele două brațe mai sus amintite ale acestui fluviu se despart, ar permite Rusiei în orice moment să ridice toate obstacolele posibile, în calea navigației pe Dunăre, atât în timp de război cât și de pace.

Am călătorit în urmă cu cel puțin 15 ani pe întregul curs al Dunării, astfel că știu din proprie experiență toate dificultățile fiecărei porțiuni a cursului, ca și toate obstacolele navigației pe cursul inferior al Dunării și în plus, orarul zilnic al transportului de persoane și taxele pentru toate mărfurile transportate; acestea [toate] se află pe o distanță de 32–35 mile germane¹⁸ – începând de la Rassova – direct spre nord și apoi din nou spre Galați, către mult prelungitul curs sud-estic al Dunării, până la vărsarea sa în Marea Neagră.

Eu consider din cauza aceasta că valoarea Gurilor Dunării este destul de relativă și ar trebui luat în discuție deja de mult proiectatul canal care să lege Cernavodă de Constanța¹⁹ sau construirea unei căii ferate, ca cea mai bună alternativă pentru atât de dificilele Guri ale Dunării, pe care se navighează încă atât de greu și din această cauză nu prezintă niciun interes pentru Europa. În plus porțiunea rămasă de la Cernavodă la Constanța continuă doar pe 8 mile germane, de aici înainte doar o pătrime a sus-numitului loc se află pe cursul fluviului, iar construirea unui canal pe un teren cu numeroase bălți ca și construirea unei căi ferate pe o câmpie întinsă, cu un sol ușor vălurit, ce duce spre mare, ar fi un simplu joc de copii și nu ar fi nicio dificultate, pentru tehnica folosită în secolul nostru, edificarea unuia sau a celuilalt important mijloc de transport pentru o așa de scurtă porțiune, ca și procurarea unui capital de 5 până la 6 milioane de guldeni pentru aceste construcții, o investiție sigură cu un câștig ușor pentru capitaliștii austrieci.

Trec acum la cele două cereri [clauze] importante formulate la Londra de lordul Clarendon; prin ambele se referă la punctul patru al revizuirii tratatului din 1841; prima ce trebuie avută în vedere ca o clauză a păcii, [se referă] la dărâmarea [cetății] Sevastopol, cealaltă la stabilirea unui număr maxim [de nave] pentru flota rusă în Marea Neagră.

Într-adevăr amândouă aceste clauze sunt politice, dar în același timp [au] un caracter de maximă importanță militară. Amândouă însă sunt de așa natură, încât Rusia nu le-ar putea accepta fără să își piardă prestigiul, de aceea ele vor duce direct la război. Dacă ar fi [pusă] doar prima condiție, [cea] a dărâmării [cetății] Sevastopol, nu și impunerea pierderii securității întregii porțiuni de litoral din

¹⁷ Este vorba despre conferința ce se desfășura la Viena, în cursul lunii decembrie 1854, în încercarea unei ultime medieri între Rusia și Imperiul otoman.

¹⁸ Mila germană are o lungime variabilă, dar în general este echivalentă cu circa 9 km.

¹⁹ *Küstendsche* în text.

Crimeea, cu extindere la întreaga Mare Neagră, și tot ar fi foarte greu de acceptat, dacă nu chiar imposibil²⁰.

Așadar caracterul ofensiv al celor două clauze (ca și orice eventuală cesiune teritorială din partea Rusiei sau plată a despăgubirilor de război) [ar fi de] nesuportat pentru mândria unui mare și încă puternic imperiu, și ar duce, după cum am spus, direct la război, care, după umila mea părere, [ar trebui să fie] împiedicat, prin mijloacele politice, financiare și chiar militare ale Europei, [ceea ce] ar trebui să fie dorința firească a oricărui om ce gândește profund. Ar trebui să fie în întregime datorită fiecărui om politic, și mai ales a celor din statele austriece, ca principiul ofensiv și pe deasupra periculos al celor două clauze, pentru că el însuși neagă Rusiei orice drept la apărare, să nu fie luat în considerație, ci să fie transformat într-un principiu defensiv, satisfăcător, care, totuși, ar da aceleași garanții politico-militare ca și primul [principiu]. Ar fi vorba ca, în loc de dărâmarea [cetății] Sevastopol, pe care, după cum am spus, niciun stat nu ar accepta-o de bunăvoie²¹, și [pe care] de aceea niciun stat nu a trebui să o ceară, mai degrabă să se propună de către Austria ridicarea unei mari fortificații, împreună cu un port în zona turcească a bazinului Mării Negre, care – așezată în mod strategic față în față cu Sevastopolul – să consfințească împărțirea dominației în Marea Neagră între cele două state, ca un principiu perpetuu și care ar putea să fie consemnat în cazul abrogării tratatului din 1841²² cu privire la numărul vaselor de război străine [din Marea Neagră], [și] care ar fi necesar pentru egalarea în acest moment a forțelor navale rusești. S-ar putea găsi acest loc întins în sudul sau în vestul Mării Negre – indiferent [unde]; [astfel] ar fi mult mai ușor ca să se ajungă la rezultatul dorit, referitor la supremația rusă în Marea Neagră, decât prin orice alt mijloc meșteșugit al unui tratat, impus cu forța (care până la urmă nici nu ar putea fi respectat).

Cu acest prim punct – va fi la latitudinea Excelenței Voastre la următoarea Conferință să hotărască ce este de folos și prin aceasta să înlăture pe viitor într-un mod mult mai ferm prima dintre cererile mai sus menționate față de Rusia – este deja deschis drumul pentru înlăturarea celei de a doua clauze [cerute] probabil de Anglia.

În locul condiției ca Rusia să își micșoreze flota din sud, pe care nici o mare putere nu o respectă și nu o va respecta, mai degrabă să se stabilească din partea puterilor occidentale, printre care și Austria ar putea fi și trebuie inclusă, proporțional cu forța sa navală, ca fiecare să aibă dreptul deplin la un număr fix de vase de război, care ar fi egal cu numărul celor rusești; [de asemenea] să se regăsească [în negocieri] și cele mai sus arătate, [anume] să se construiască un mare port militar turcesc în Marea Neagră. Prin aceasta ar fi un mod de a înlătura, *de facto*, caracterul exclusiv al

²⁰ Iluzoriu în text.

²¹ În text *cu onoare*.

²² Tratatul de la Londra, semnat la 13 iulie 1841 între Anglia, Rusia, Austria, Prusia și Franța, pe de o parte, și Imperiul otoman, pe de altă parte, anula prevederile tratatului de la Unkiar-Iskelessi (1833), prin care Rusia își asigurase controlul Strâmtorilor și interzicerea accesului oricăror nave de război, în bazinul pontic, cu excepția celor rusești. Noul tratat pune Imperiul otoman sub garanția marilor puteri semnatare și interzicea accesul navelor de război ale celor cinci puteri dincolo de Strâmtori. Sultanul putea emite firmane de trecere pentru vasele ușoare, aflate sub pavilion de război. În felul acesta se dădea o lovitură Rusiei, a cărei flotă militară rămânea izolată în Marea Neagră.

Mării Negre stabilit până acum doar în folosul Rusiei, și de a face imposibil orice atac al Rusiei asupra Turciei sau Constantinopolului și, în același timp ar veni, în mod oportun, în ajutorul mării necesități a fiecărei puteri de a avea, pentru navele de război ca și pentru cele comerciale, un loc sigur de refugiu în această mare zbuciumată. Recunosc că, nu mă pot gândi la un mai puternic sprijin pentru Turcia, [atât] militar [cât] și, dacă nu mă înșel, într-o anumită măsură și politic, decât cele amintite. Eu socotesc că ridicarea unui mare port militar fortificat ar costa în jur de 25–30 de milioane de guldeni, [ceea ce] consider a fi foarte ieftin în comparație cu fiecare dintre miliardele care ar costa întreaga Europă, numai în primul an de război, fără ca nimeni să știe de unde pot fi luați banii.

Eu cred cel puțin că Austria, și cele două puteri occidentale – fără a mai socoti Turcia însăși – ar putea cu ușurință să plătească imediat, către acest ultim stat, partea ce le revine, ca în mai puțin de 4–5 ani să vedem un al doilea Sevastopol, ridicat față în față cu primul, care ar reprezenta cu totul altfel interesele Europei și care ar asigura până în ultimul său bazin sudic proporția exactă a fiecărui [stat], asta ca, în această parte a lumii, să fie stabilit echilibrul, în [ceea ce privește] participarea, între fiecare dintre marile puteri.

Excelența Voastră, după cum este de netăgăduit, Austria trebuie acum să își calculeze poziția, cum numai puterea dominantă a Triplei Alianțe din 2 decembrie ar putea fi chemată să o facă, ca să reușească [să împiedice] ca aceste două puncte (anume 2 și 3), mai sus dezbătute sau altul asemenea, să conducă la îndeplinirea, în cel mai restrictiv mod, a principalului scop european, și într-o manieră înjositoare pentru Rusia. Astfel rămâne doar punctul al patrulea, care nu are nicio legătură cu aspectele militare, ci se referă la problemele religioase din Turcia și în cele din urmă este urmarea primului din cele patru puncte, care cere plasarea principatelor dunărene sub garanția marilor puteri.

Asupra acestui punct îmi permit, în încheiere, să împărtășesc, în general, Excelenței Voastre, umila mea părere în următoarele trei paragrafe, pentru că nu numai că am vizitat încă o dată de curând numitele principate și le cunosc bine, dar am și avut comanda trupelor de acolo.

1. Ura nestăvilită față de turci în cele două principate stă la baza simpatiei, a dependenței, ca și a sentimentului de recunoștință față de ruși, care în ciuda ocupației există mai departe. De aceea, până când turcii nu sunt [înlăturați] cu totul și mai ales pentru totdeauna din țară, nu se poate aduce nimic bun în situația acestor [principate], ba chiar nu se va naște nicio simpatie pentru vreo altă putere, și nici nu vor fi controlate principiile revoluționare, care se extind vertiginos, pe care turcii le tolerează²³.

²³ Textul în limba germană este destul de ambiguu. Von Hess spune că turcii „sprijină” (*unterstützen*) principiile revoluționare, iar Nicolae Iorga crede că este vorba despre partida unionistă. Realitatea a fost alta și credem, mai degrabă, că generalul s-a referit mai degrabă la disponibilitatea Porții de a accepta reforme în interiorul sistemului pentru a păstra unitatea imperiului, decât la sprijinirea mișcării unioniste, pe care a dorit să o împiedice prin toate mijloacele, din 1856 până în 1859. De altfel, unirea principatelor române era un pericol, în egală măsură, și pentru Austria, pentru că ar fi putut deveni un model, și pentru românii din Transilvania.

2. Toate interesele materiale și mai ales cele comerciale, ca și cele morale leagă aceste țări, atât de neglijate până acum, de Austria, mai puțin de Rusia, care până acum le-a împiedicat pe primele²⁴ și deloc de Turcia. Doar Austria va [putea] transpune de acum încolo, după reformarea comună a statutului acestor țări, exercitarea protectoratului Europei unite asupra acestor principate, și astfel spiritul amândurora va deveni în doi ani unul pașnic, înțelept și moderat, care va aduce liniște în sânul Europei, iar Rusia va fi curând uitată.

3. Așadar, ține de cele de mai sus ca, până la deplina întărire a administrației domnilor pământeni²⁵ și a reglementării funcționării ei, să se continue doar tutela unei singure puteri protectoare²⁶ și de asemenea, aproximativ pentru următorii doi ani, să se micșoreze numărul trupelor aceleiași puteri.

Acestea mi se pare că trebuie să fie cele trei principii călăuzitoare ale conferinței despre situația viitoare, ca și asupra viitorului acestor două principate, care altfel se îndreaptă spre o iminentă ruină.

Excelența Voastră este prevenită acum, cu privire la mult comentatele patru puncte, de a căror dezbateră atârnă în acest moment liniștea Europei, să le dea adevărata lor semnificație, adică una de reconciliere și să nu [dea] o interpretare neclară vreunui [dintre puncte] și nici nu este cazul să se aducă sistemului nostru politic vreo tulburare, pe care se pare că o pregătesc cererile puterilor occidentale.

Excelența Voastră ține acum în mână hăturile, la fel ca și prințul Metternich în Congresul din timpul său²⁷, pentru a da lumii pacea sau războiul.

Ce presupune un război ofensiv al Austriei împotriva Rusiei, mi-am expus cea mai profundă convingere a mea și părerea pe care mi-am format-o în fața Serenissimei Maiestăți, în cadrul Conferinței comune.

De asemenea și poziția militară a Casei [de Austria] va fi periclitată dacă Prusia nu pornește ofensiva odată cu noi, iar, în cele din urmă, nu vom mai controla consecințele privind independența imperiului nostru față de oricine – consecințe trecute sub tăcere din cauza aceleiași poziții impuse prin dictat²⁸ – cu toate că vina va cădea, în mod sfidător, asupra armatelor ce mi-au fost încredințate, odată ce mănușa discordiei ar fi aruncată ...

²⁴ Se referă la interesele materiale.

²⁵ *Die Hospodaren* în text.

²⁶ Von Hess se referă la Austria, ale cărei trupe se aflau deja în Principate.

²⁷ Congresul de la Viena din 1815, prin care imperiul napoleonic a fost lichidat în favoarea puterilor aliate, învingătoare în „bătălia națiunilor” (Leipzig 1815).

²⁸ Se referă din nou la poziția intransigentă a Angliei și Franței, ce doreau un război care să scoată Rusia din rândul marilor puteri europene.

THE PRELIMINARIES OF THE PEACE CONGRESS FROM PARIS (1856) AS
SEEN BY AN EYEWITNESS: GENERAL HEINRICH VON HESS

Abstract

The present contribution deals with the correspondence between General Heinrich von Hess (1788–1863) and Count Karl von Buol-Schauenstein, dating from 1853, during the military occupation of Moldavia by Austrian forces.

General Heinrich von Hess advocated the idea of the leading role of Austria in South-Eastern Europe as a counter-part to the Russian influence. He underlined the importance of Austria's economical intervention in Moldavia, mainly by financial means. Also, General von Hess considered that Austria had to create a favourable opinion in Moldavia, in order to sustain her political goals.